

Бородайко О.Р.

*здобувач кафедри права та публічного управління
ЗВО «Університет Короля Данила»*

ЦИФРОВІЗАЦІЯ ТА ІНСТИТУЦІЙНА ДОВІРА: ПРАВОВИЙ АНАЛІЗ ВЗАЄМОЗВ'ЯЗКУ

Вступ. Цифровізація змінює характер взаємодії між державою та громадянином, переводячи її в алгоритмічно опосередковану площину, де зростає роль технічних систем у прийнятті управлінських рішень. Це породжує нові правові виклики: ризики втрати суб'єктності, інформаційної нерівності, непрозорості процедур, а також відчуження громадян від процесів ухвалення рішень.

Водночас довіра до цифрових сервісів не завжди супроводжується довірою до інституцій, що їх впроваджують. Виникає загроза делегітимації публічної влади внаслідок неспроможності нормативної системи оперативно реагувати на динаміку технологічних змін. У таких умовах надзвичайно актуальним стає перегляд концептуальних засад правової політики в напрямі формування ефективного правового механізму підтримки інституційної довіри в цифровому середовищі. Потребує уточнення й сама правова природа цифрової доброчесності як нормативного індикатора етичності, підзвітності та гуманізованості алгоритмічного врядування.

Аналіз досліджень та публікацій. Наукові дослідження, присвячені проблематиці інституційної довіри та цифровізації, демонструють зростаючий інтерес до юридичного осмислення взаємозв'язку між технологічними інноваціями та легітимністю публічного управління. У вітчизняній та зарубіжній правовій доктрині сформувалися окремі підходи до розуміння довіри як юридично значущої категорії, здатної визначати ефективність функціонування інституцій, забезпечення дотримання прав людини та стійкість правового порядку.

Водночас значна частина публікацій акцентує на потребі інституціоналізувати довіру як правову категорію, впроваджуючи чіткі процедури захисту прав користувача, механізми юридичної підзвітності цифрових систем та стандарти етичної поведінки цифрових інструментів. Проблематика доступності, інклюзивності та технологічної справедливості у правовому дискурсі дедалі частіше розглядається як умова збереження легітимності публічної влади та ефективності цифрових трансформацій.

Виклад основного матеріалу. Слід почати з того, що інституційна довіра у правовому контексті є складною міждисциплінарною категорією, яка набуває специфічного змісту в умовах функціонування правової держави. Її юридична природа полягає в нормативному забезпеченні передбачуваності, стабільності та відповідальності публічної влади, що дозволяє громадянам формувати обґрунтоване очікування законності, справедливості та ефективності державних рішень. У такому підході інституційна довіра не зводиться до суб'єктивного відчуття, а є продуктом об'єктивно заданого правового порядку, в межах якого діють публічні інституції.

Юридично інституційна довіра виступає необхідною передумовою легітимності публічної влади. Вона фіксує не лише формальну компетентність державних органів, а й їхню відповідність очікуванням суспільства щодо дотримання прав людини, демократичних процедур, етичних стандартів і принципу відкритості. Там, де довіра забезпечена нормативно й процедурно, легітимність не

потребує примусової підтримки, а виникає як правова форма суспільної згоди [6, с. 317-330]. Це дозволяє говорити про довіру як складову системи стримувань і противаг, яка виконує роль регулятивного чинника поведінки громадян у правовому полі.

Водночас правове розуміння інституційної довіри відрізняється від її соціологічного або психологічного трактування. Соціологічний вимір фокусується на рівні задоволеності діями держави, тоді як правовий аналіз виходить із критеріїв нормативної обґрунтованості, процедурної справедливості та наявності юридичних гарантій. Психологічна довіра може бути нестабільною і ситуативною, тоді як інституційна довіра у правовій площині має бути структурованою, підкріпленою правовим механізмом прозорості, підзвітності та відповідальності. Таким чином, правова природа інституційної довіри є не лише результатом дій держави, а й індикатором якості її нормативно-організаційної системи [1, с. 25-34].

Так, цифровізація, яка на початковому етапі розглядалася переважно як технічне оновлення управлінських процесів, у правовій площині трансформувалася у комплексне явище, що вимагає чіткої нормативної артикуляції. В умовах демократичного врядування вона постає не лише як інструмент оптимізації державних функцій, а як нова форма реалізації публічної влади через цифрове середовище, що модифікує взаємовідносини між державою та громадянином [4, с. 140-156]. Еволюція цифровізації в контексті публічного управління засвідчує зростання ролі права у визначенні меж, процедур і принципів цифрової взаємодії, зокрема в аспектах електронної демократії, цифрових прав та персональних даних.

Цифрові сервіси, як елементи цифрового врядування, виступають об'єктами правового регулювання, що поєднують функціональну ефективність із нормативною легітимністю [3, с. 43-52]. Йдеться не лише про інфраструктуру (ресстри, портали, платформи), а й про правові гарантії доступу, недискримі-

нації, автентичності даних, конфіденційності й захисту інформації. З позиції теорії права, цифрове врядування це нова якість публічного управління, що передбачає перенесення ключових адміністративних процесів у цифровий простір із збереженням (а іноді й підвищенням) стандартів правової визначеності, підзвітності та процедурної справедливості.

Попри динамічний розвиток цифрових практик, нормативне забезпечення цифрової трансформації держави залишається фрагментарним і часто реактивним. Існує очевидний розрив між темпами технічних змін і здатністю правової системи своєчасно реагувати на нові виклики від регулювання автоматизованих рішень до гарантій цифрової інклюзії [2, с. 41-47]. Право, за своєю природою консервативне, має трансформуватися у напрямі випереджального регулювання, здатного не лише інституалізувати цифрові рішення, але й формувати ціннісні орієнтири в новій цифровій реальності. У цьому контексті цифровізація постає як правовий феномен, що потребує глибокого доктринального осмислення й системного нормативного супроводу.

В умовах цифрової трансформації публічного управління дедалі частіше постає питання про співвідношення інституційної довіри та технологічної автоматизації. Хоча цифрові рішення покликані підвищити ефективність, зменшити вплив людського фактора та забезпечити прозорість процедур, правова доктрина наголошує, що вони не можуть замінити сутнісного елементу легітимності публічної відповідальності. Автоматизація, навіть у формі найскладніших алгоритмічних систем, лишається технічним засобом, а не суб'єктом правової дії, і не здатна самостійно гарантувати ані справедливість, ані довіру [9, с. 113-118].

Водночас цифровізація створює передумови для формування нової моделі довіри не лише до осіб чи органів, а до процедур і технологічної інфраструктури. Такі концепти, як прозорість алгоритмів, відкритість даних, алгоритмічна справедливість, постають як інстру-

менти зміцнення легітимності в цифровому середовищі [4, с. 71-84]. Проте емпіричні дані й критика сучасного правового регулювання вказують на те, що реальність часто не відповідає гіпотезам: технічна складність, недоступність коду для перевірки, непрозорість логіки рішень та дефіцит інституційного моніторингу нівелюють очікувану довіру.

Варто також розрізняти довіру до технологій як продуктів інженерного мислення і довіру до інституцій як суб'єктів публічної влади. У правовій площині ці види довіри мають різну природу: перша ґрунтується на функціональній надійності, друга на нормативній підзвітності. Конфлікт виникає тоді, коли технології делегуються інституціями без належного нормативного контролю та участі громадськості, що породжує нову форму дефіциту довіри алгоритмічну інституційну відстороненість. Таким чином, забезпечення довіри в умовах цифровізації вимагає не лише технологічної ефективності, але й глибокої правової рефлексії щодо меж автоматизації, механізмів прозорості та збереження публічної відповідальності [8, с. 307-319].

Сучасна цифрова трансформація, попри обіцянки інклюзії та ефективності, породжує низку глибинних правових викликів, зокрема феномен цифрової недовіри. Один із найбільш загрозливих проявів - це алгоритмічне виключення, яке виявляється у нерівному доступі до цифрових сервісів, прийнятті автоматизованих рішень без належного обґрунтування, а також у дискримінаційному впливі на вразливі групи населення. Такий підхід руйнує базовий принцип рівності перед правом і створює нову форму цифрової дискримінації, що не завжди має очевидний нормативний вираз, але істотно впливає на реалізацію прав людини.

Додатковим джерелом юридичної маргіналізації є відсутність цифрової рівності, яка охоплює не лише технічну недоступність (інтернет-зв'язок, пристрої), а й правову негнучкість цифрових сервісів, орієнтованих на умовного «середнього користувача» [5, с. 141].

Ті, хто виходить за межі такого профілю особи з інвалідністю, люди похилого віку, представники етнічних меншин опиняються у ситуації фактичного правового відчуження. Відсутність адаптивного правового дизайну цифрових платформ підриває принцип справедливості у доступі до публічних послуг та посилює недовіру до державних інституцій.

Нарешті, втрата суб'єктності у взаємодії з цифровими сервісами проявляється у дедалі частішому відстороненні громадянина від процесів прийняття рішень. Сервіси, що працюють на основі алгоритмів, часто позбавляють особу права бути почутою, оскільки процес стає надто формалізованим, безособовим і непрозорим. У правовій площині це загрожує ерозією принципу юридичної особистості, який передбачає не лише обсяг прав, а й можливість їх реалізації через усвідомлену участь у процедурі [11, с. 158-171]. Таким чином, цифрова недовіра не є побічним ефектом трансформації, а маркером глибших структурних проблем, які потребують системної правової відповіді, що поєднує технічну інклюзивність, нормативну справедливість та збереження людської суб'єктності як засадничої цінності правопорядку.

Формування інституційної довіри в цифровому середовищі потребує чіткого юридичного оформлення прав користувача, які виступають індикаторами правової безпеки та маркерами якості публічної влади. Зокрема, йдеться про право на доступ до інформації, право на оскарження автоматизованих рішень, право на пояснення дій алгоритмів, а також право на захист персональних даних. Ці права, будучи належно інституціоналізованими, формують у користувача усвідомлення того, що взаємодія з цифровими сервісами держави не позбавляє його правосуб'єктності, а, навпаки, гарантує її реалізацію в новому середовищі [7, с. 349-364].

Інституційна підзвітність у цифровому управлінні має виявлятися не лише в традиційних формах (регламентах, посадових інструкціях), а й у прозорих цифрових меха-

нізмах: реєстрах відкритих даних, інтерактивних дашбордах, системах електронного моніторингу. Такі інструменти слугують індикаторами надійності і водночас зменшують асиметрію інформації між громадянином та державою [12, с. 423-436]. У такий спосіб інституційна довіра укріплюється через прозорість процедур, доступність результатів та можливість оцінки ефективності публічної діяльності.

Окремої уваги потребує правове регулювання новітніх технологій, зокрема, штучного інтелекту та обробки великих даних. Без належного нормативного контролю ці технології можуть слугувати не стільки інструментами ефективності, скільки чинниками нової недовіри. Водночас їх потенціал у побудові передбачуваного і справедливого адміністрування визнаний у сучасній правовій науці [3, с. 94]. Встановлення меж автономії алгоритмів, обов'язковість людського нагляду за критичними рішеннями, забезпечення аудиту AI-систем усе це слугує основою для нової моделі довіри, заснованої не на сліпому делегуванні, а на юридично гарантованій підконтрольності. Таким чином, саме право здатне стати арбітром у формуванні балансу між технологічною інновацією та інституційною легітимністю в цифрову епоху [13, с. 751-752].

У правовій перспективі майбутнє інституційної довіри дедалі чіткіше окреслюється як рух від реактивного до проактивного типу. Це означає перехід від ситуаційного реагування на порушення чи збої до упереджувального формування таких правових умов, за яких довіра стає частиною дизайну цифрових інституцій. Замість того, щоби відновлювати довіру після її втрати, право має забезпечувати її постійну присутність через превентивні механізми аудиту, алгоритмічну прозорість та вбудовані етичні стандарти [10, с. 14-30].

Цифрова трансформація управлінських процесів супроводжується необхідністю розробки нових правових принципів, здатних охопити морально-правову складову взаємодії людини з алгоритмічними системами.

Насамперед, ідеться про етичну відповідальність коду, яка передбачає нормативну відповідальність за алгоритмічні рішення, в тому числі у разі шкоди, спричиненої автоматизованим процесом [14, с. 484-507]. Паралельно необхідна гуманізація цифрової взаємодії, яка включає як правову інклюзивність (наприклад, доступність сервісів для вразливих груп), так і правову передбачуваність у сфері AI-рішень. Це вимагає не просто технічного регулювання, а розробки аксіологічно навантажених норм, що відображають фундаментальні цінності правової держави.

У стратегічному вимірі постає завдання інституціоналізації цифрової довіри як окремого напрямку правової політики. Це означає необхідність створення стійкої нормативної архітектури, яка би визнавала цифрову довіру не побічним ефектом цифровізації, а її цільовим результатом. Таке бачення передбачає міждисциплінарну інтеграцію технологічного, правового й етичного вимірів, а також появу нових правових інститутів: омбудсменів з алгоритмічної справедливості, цифрових хартій довіри. В умовах техноетичної трансформації право має не лише наздогнати інновації, а й задавати їм напрямок у бік людиноцентричності, публічної відповідальності та системної довіри [3, с. 127-143].

Проведене дослідження засвідчило, що інституційна довіра в умовах цифровізації постає не лише як соціальне чи політичне явище, а як багатовимірна правова категорія, тісно пов'язана з механізмами легітимації публічної влади, дотриманням прав людини та принципом підзвітності. Цифрова трансформація відкриває нові горизонти для підвищення ефективності управління, але водночас загострює виклики щодо збереження публічної довіри в умовах алгоритмізації, знеособлення сервісів і потенційної дискримінації через цифрову нерівність.

З огляду на виявлені проблеми, першочерговим завданням правової політики має стати удосконалення нормативної бази, що регулює цифрове врядування, з урахуванням прин-

ципів відкритості, технологічної справедливості та прозорості алгоритмічних процесів. Доцільно посилити вимоги до аудиту цифрових інструментів, забезпечити ефективні механізми правового захисту користувача, а також гарантувати доступ до інституційного оскарження рішень, ухвалених автоматизова-

ними системами. Не менш важливим є створення нормативних рамок для інституціоналізації нових форм публічної підзвітності в цифровому середовищі включно з етичними кодексами для штучного інтелекту, відкритими даними про діяльність органів влади та участю громадськості в цифровому контролі.

Анотація

Мета статті полягає у здійсненні комплексного теоретико-правового аналізу взаємозв'язку між цифровізацією та інституційною довірою в умовах трансформації публічного управління. Дослідження спрямоване на виявлення ролі правового регулювання у формуванні та підтримці довіри до цифрових сервісів, алгоритмічних рішень та інституцій публічної влади. Особливу увагу зосереджено на аналізі нормативних викликів цифрової доби, визначенні ризиків юридичної маргіналізації, а також розробці концептуальних орієнтирів для правової політики, що здатна забезпечити легітимність, прозорість і підзвітність цифрового врядування. В результаті проведеного дослідження виявлено, що інституційна довіра виступає не лише передумовою ефективного функціонування публічної влади, а й фундаментом правової легітимності в умовах цифрової трансформації. Цифровізація розглядається як складний правовий феномен, який, з одного боку, створює нові канали комунікації, прозорості та публічного сервісу, а з іншого породжує ризики виключення, втрати суб'єктності та інформаційної асиметрії. Доведено, що довіра до цифрових технологій не є тотожною довірі до інституцій, а їх конфлікт або розрив створює небезпечний прецедент делегітимації публічного управління. З'ясовано, що сучасні інструменти правового регулювання не завжди відповідають динаміці цифрових змін і часто не враховують необхідність забезпечення алгоритмічної справедливості, цифрової рівності та інституційної підзвітності. Дослідження встановило, що ефективне формування довіри можливе лише за умови нормативного закріплення прав користувача, регламентації використання big data та ШІ, а також впровадження нових механізмів прозорості (реєстри, дашборди, відкриті API) в управлінську практику. Результати також підтвердили необхідність формування нового покоління правових принципів цифрової доброчесності, які поєднують технологічну інноваційність з етичною чутливістю, а також переосмислення концепції інституційної довіри у правовій політиці як самостійного напрямку державного регулювання в умовах цифрової доби. Наукова новизна дослідження полягає у концептуальному осмисленні взаємозв'язку між цифровізацією та інституційною довірою як нової парадигми правового аналізу публічного врядування. На відміну від традиційних підходів, що розглядають цифровізацію переважно з точки зору технічної ефективності або адміністративної оптимізації, у межах даного дослідження вона трактується як чинник, що безпосередньо впливає на правову легітимність, соціальну суб'єктність і якість інституційного зобов'язання. Уперше запропоновано розглядати інституційну довіру не як похідну від соціального контексту чи громадської думки, а як окрему правову категорію, що потребує нормативного регулювання, процедурного закріплення та управлінської інституціоналізації. Запропоновано авторське бачення «цифрової доброчесності» як синтезу трьох компонентів алгоритмічної справедливості, прозорості процедур та збереження людської суб'єктності в умовах цифрового врядування. Крім того, дослідження відкриває перспективу інституціоналізації цифрової довіри як напрямку правової політики, яка має включати принципи технологічної етики, юридичної підзвітності цифрових систем та інтеграції етичних стандартів у розробку і впровадження цифрових платформ державного управління.

Ключові слова: інституційна довіра, цифрове врядування, правове регулювання, правова підзвітність, цифрова етика, публічна влада, права користувача, техноетична трансформація.

Borodaiko O.R. Digitalization and institutional trust: a legal analysis of their interrelation

Summary

The purpose of this article is to conduct a comprehensive theoretical and legal analysis of the interrelation between digitalization and institutional trust in the context of public governance transformation. The study aims to identify the role of legal regulation in shaping and maintaining trust in digital services, algorithmic solutions, and public institutions. Special attention is given to analyzing the normative challenges of the digital age, identifying the risks of legal marginalization, and developing conceptual guidelines for legal policy that can ensure the legitimacy, transparency, and accountability of digital governance. The study finds that institutional trust is not only a prerequisite for the effective functioning of public authority but also the foundation of legal legitimacy in the digital transformation context. Digitalization is interpreted as a complex legal phenomenon that, on the one hand, creates new channels of communication, transparency, and public service delivery, but on the other, introduces risks of exclusion, loss of subjectivity, and informational asymmetry. It is demonstrated that trust in digital technologies is not equivalent to trust in institutions, and the gap or conflict between them may lead to the delegitimization of public governance. The research confirms that existing legal regulatory tools often lag behind the pace of digital change and fail to ensure algorithmic fairness, digital equality, and institutional accountability. Effective trust-building is shown to be possible only if user rights are legally enshrined, the use of big data and AI is regulated, and new mechanisms of transparency (such as registries, dashboards, and open APIs) are embedded into governance practices. The results also confirm the need to develop a new generation of legal principles of digital integrity, combining technological innovation with ethical sensitivity, as well as a rethinking of the concept of institutional trust within legal policy as a distinct area of state regulation in the digital age. The scientific novelty of the study lies in the conceptual interpretation of the relationship between digitalization and institutional trust as a new paradigm for legal analysis of public governance. Unlike traditional approaches that view digitalization mainly through the lens of technical efficiency or administrative optimization, this study considers it as a factor directly influencing legal legitimacy, social subjectivity, and the quality of institutional commitment. For the first time, institutional trust is proposed not as derivative of social context or public opinion, but as a distinct legal category that requires normative regulation, procedural formalization, and institutionalization within governance. The author proposes an original concept of “digital integrity” as a synthesis of three components: algorithmic fairness, procedural transparency, and preservation of human subjectivity in digital governance. The study also opens the perspective for institutionalizing digital trust as a direction of legal policy that incorporates principles of technological ethics, legal accountability of digital systems, and the integration of ethical standards into the development and deployment of digital platforms in public administration.

Key words: institutional trust, digital governance, legal regulation, legal accountability, digital ethics, public authority, user rights, techno-ethical transformation.

Список використаних джерел:

1. Бевзенко В. Публічна довіра і публічне право: теоретичні підходи. *Право України*. 2021. № 6. С. 25–34.
2. Гурняк А. Цифровізація публічної влади: виклики правового забезпечення. *Юридична наука*. 2022. № 3. С. 41–47.
3. Кравченко М. Інституційна довіра як чинник ефективності публічного управління. Київ : НАДУ, 2020. 148 с.
4. Семигін М. Цифрове врядування: соціально-гуманітарні виміри. Київ : Ліра-К, 2022. 192 с.

5. Федосов В. Права людини у цифровому середовищі: сучасні виклики. Харків : Право, 2021. 220 с.
6. Bannister F., Connolly R. Trust and Transparency in an Age of Algorithms. *Information Polity*. 2022. Vol. 27, No. 3. P. 317–330.
7. Cohen J. E. Between Truth and Power: The Legal Constructions of Informational Capitalism. Oxford : Oxford University Press, 2019. 456 p.
8. Grimm A. Legal Certainty and Institutional Trust in the EU: Interrelations and Implications. *European Law Journal*. 2016. Vol. 22, No. 3. P. 307–319.
9. Krotscheck U. Trust by Design: Institutionalizing Digital Trust in Public Administration. *Government Information Quarterly*. 2021. Vol. 38, No. 1. P. 113–118.
10. Margetts H., Dorobantu C. Rethinking Public Policy in the Age of Digitalization. Oxford : Oxford Internet Institute, 2021. 35 p.
11. Sartori G. Theory of Democracy Revisited. Chatham (N.J.) : Chatham House Publishers, 1987. 218 p.
12. Senden L. Soft Law in European Community Law. Oxford : Hart Publishing, 2004. 552 p.
13. Taddeo M., Floridi L. How AI Can Be a Force for Good. *Science*. 2018. Vol. 361, No. 6404. P. 751–752.
14. Zuboff S. The Age of Surveillance Capitalism. New York : PublicAffairs, 2019. 704 p.